

SHARE : แนวคิดและเครื่องมือในการถอดรหัสข่าวลวงในบริบทสังคมไทย

นิษฐา หุ่นเกษม^{1*}

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

*ผู้ประพันธ์บรรณกิจ : nitta@pnru.ac.th

บทคัดย่อ

วันที่รับบทความ : 28 ธันวาคม 2567
วันที่แก้ไขบทความ : 21 มีนาคม 2568
วันที่ตอบรับบทความ : 2 เมษายน 2568
วันที่เผยแพร่ (Online) : 26 มิถุนายน 2568

บทความนี้นำเสนอการประยุกต์ใช้แนวคิด SHARE ซึ่งเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และตรวจสอบข่าวลวง โดยมุ่งเน้นการพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยผ่านการเพิ่มองค์ประกอบ “T” (Thai context) เพื่อสร้างแนวคิด “SHARE-T” ที่ตอบโจทย์ความซับซ้อนของข่าวลวงในยุคดิจิทัล การศึกษาเน้นกรณีศึกษาข่าวลวงเรื่อง “การดื่มน้ำมะนาวฆ่าเชื้อโควิด-19 ได้” และเรื่อง “การแชร์ข่าวปลอมของลามินายามาล โดยบุคคลมีชื่อเสียง” โดยวิเคราะห์ผ่านองค์ประกอบของ SHARE ได้แก่ Source (แหล่งที่มา), Headline (พาดหัว), Analyse (วิเคราะห์), Retouched (การตกแต่ง), และ Error (ข้อผิดพลาด) พร้อมขยายด้วย “T” ซึ่งครอบคลุมมิติทางวัฒนธรรม การใช้ภาษา บริบททางสังคม การเมือง และความเชื่อท้องถิ่น

ผลการศึกษา พบว่า แนวคิด SHARE-T สามารถช่วยเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันข่าวลวงในบริบทไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในสถานการณ์วิกฤต เช่น การระบาดของโควิด-19 ซึ่งมีข่าวลวงเกี่ยวกับสุขภาพแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว การพัฒนา SHARE-T เป็นแนวทางสำคัญในการรับมือกับปัญหาข่าวลวง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทที่หลากหลายของสังคมไทย

คำสำคัญ : การรู้เท่าทันข่าวลวง, แนวคิด SHARE, บริบทสังคมไทย, การวิเคราะห์ข่าวสาร, โควิด-19

SHARE : A Framework and Tool for Decoding Fake News in Thai Social Context

Nitta Roonkaseam^{1*}

¹Assistant Professor, Faculty of Management Science, Phranakhon Rajabhat University

***Corresponding Author:** nitta@pnru.ac.th

Abstract

Received:

December 28, 2024

Revised:

March 21, 2025

Accepted:

April 2, 2025

Available Online:

June 26, 2025

This article presents the application of the SHARE framework, a tool for analysing and verifying fake news, with a focus on adapting it to the Thai social context by incorporating an additional component, "T" (Thai context), to develop the "SHARE-T" concept. This approach addresses the complexity of fake news in the digital era. The study highlights a case study of the fake news claim that "drinking lime juice can kill COVID-19" and the misinformation involving Lamin Yamal, which was shared by celebrities. These cases were analysed using the components of SHARE: Source, Headline, Analyse, Retouched, and Error, with an additional "T" component encompassing cultural dimensions, language use, social contexts, politics, and local beliefs.

The findings reveal that the SHARE-T concept effectively enhances fake news literacy skills in the Thai context, particularly during crisis situations such as the COVID-19 pandemic, when health-related fake news spread rapidly. The development of SHARE-T represents a significant approach to addressing the fake news problem and offers versatile applicability across various contexts in Thai society.

Keywords: Fake News Literacy, SHARE Framework, Thai Social Context, News Analysis, COVID-19

บทนำ

ปัจจุบัน การเข้าถึงและแบ่งปันข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์และแพลตฟอร์มดิจิทัลต่าง ๆ ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน แม้ความสะดวกรวดเร็วกว่าเดิมจะมีประโยชน์ในด้านการสื่อสาร แต่ก็ได้นำมาซึ่งความท้าทายใหม่ในรูปแบบของข่าวลวงและข้อมูลบิดเบือน (Fake news) ซึ่งสามารถส่งผลกระทบร้ายแรงในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ หรือความมั่นคงของสังคม

จากรายงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) (2563) ระบุว่า การหลงเชื่อและแชร์ข่าวลวงมีสาเหตุสำคัญหลายประการ ทั้งจากการตกหลุมพรางทางความคิดและความเชื่อเดิม ความไม่สามารถแยกแยะข่าวจริงจากข่าวลวงบนสื่อออนไลน์ และการใช้กลยุทธ์ทางอารมณ์ในการนำเสนอข่าว ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลให้การแพร่กระจายของข่าวลวงเป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในช่วงการระบาดของโควิด-19 ที่ข่าวลวงเกี่ยวกับสุขภาพ เช่น การรักษาโควิด-19 ด้วยน้ำมะนาว หรือการใช้สมุนไพรบางชนิด แพร่กระจายอย่างรวดเร็ว สถิติจากศูนย์ต่อต้านข่าวลวง กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (เมืองเพลง ปัญญาโชติ, 2565) พบว่า มีผู้แชร์ข่าวลวงในประเทศไทยมากถึง 20,294,635 คน โดยส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 18-34 ปี

การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเทคโนโลยีดิจิทัล ผสมกับพฤติกรรมผู้บริโภคข้อมูลข่าวสารผ่านเครือข่ายออนไลน์ เช่น เพจบุ๊ก โลก ทำให้ผู้รับสารไม่ได้จำกัดบทบาทของตนเพียงการบริโภคข้อมูล แต่ยังสามารถผลิตและเผยแพร่เนื้อหาเองได้ หรือที่เรียกว่า “User-Generated Content” การไหลเวียนของข้อมูลบนสื่อออนไลน์จึงเต็มไปด้วยทั้งข่าวจริงและข่าวลวง การวิจัยของ Pérez-Escoda et al. (2021) ชี้ให้เห็นว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้บริโภคข้อมูลมักหาข้อมูลจากเครือข่ายส่วนตัว เช่น เพื่อนและครอบครัว มากกว่าที่จะพึ่งพาข้อมูลจากแหล่งข่าวที่เป็นทางการ เช่น นักการเมืองหรือสื่อมวลชน ซึ่งสะท้อนถึงความไม่ไว้วางใจในข้อมูลข่าวสารบนสื่อสังคมออนไลน์ อย่างไรก็ตาม เพื่อนและครอบครัวอาจเป็นแหล่งข้อมูลของข่าวลวงได้เช่นกัน

ความไม่ไว้วางใจดังกล่าวไม่เพียงลดทอนความน่าเชื่อถือของสื่อมวลชนเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อข้อมูลข้อเท็จจริงที่ถูกต้องอีกด้วย เมื่อผู้คนหันไปเชื่อข้อมูลที่ตรงกับความเชื่อหรือความคิดเห็นของตนเองโดยไม่ไตร่ตรองและส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจในประเด็นสำคัญ เช่น สุขภาพ วิทยาศาสตร์ และความเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรม ด้วยความซับซ้อนของปัญหาดังกล่าว บทความนี้จะนำเสนอแนวคิด SHARE ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อช่วยให้ประชาชนทั่วไปสามารถวิเคราะห์และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งหวังให้เป็นแนวทางในการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและทักษะการรู้เท่าทันข่าวลวงในสังคมดิจิทัล

ในอดีต แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อมักมุ่งเน้นไปที่การวิพากษ์สื่อดั้งเดิมและกลยุทธ์การสื่อสาร โดยมองว่าผู้รับสารเป็นฝ่ายอ่อนแอที่ต้องได้รับการปกป้อง แต่ในยุคดิจิทัลที่สื่อใหม่มีพลังในการแพร่กระจายข้อมูลอย่างรวดเร็วและกระตุ้นอารมณ์ได้มากขึ้น ผู้รับสารแม้จะมีบทบาทมากขึ้นในการผลิตและเผยแพร่เนื้อหา แต่ก็ยังตกเป็นเป้าของข่าวลวงได้ง่าย โดยเฉพาะเมื่อเผชิญกับข้อมูลจำนวนมาก ความหลากหลายของเนื้อหา และความประหลาดของความสัมพันธ์ทางสังคม ดังนั้น การรู้เท่าทันสื่อในบริบทปัจจุบันจึงต้องปรับไปสู่การตระหนักรู้ถึงลักษณะเฉพาะของสื่อใหม่ การมีสติก่อนเชื่อหรือแชร์ และการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ เพื่อรับมือกับข่าวลวงที่ซับซ้อนมากขึ้น

ในบทความนี้จะนำเสนอการประยุกต์ใช้แนวคิด SHARE-T ซึ่งเป็นการพัฒนาต่อยอดจากแนวคิด SHARE โดยเพิ่มองค์ประกอบ ‘T’ (Thai context) เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย ความสำคัญของการพัฒนาแนวคิดนี้

ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมทักษะการวิเคราะห์ข่าวลวงเท่านั้น แต่ยังตอบโจทย์ลักษณะเฉพาะของสังคมไทยที่มีความซับซ้อนทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ภาษา และบริบททางการเมืองที่มีลักษณะเฉพาะ การมีเครื่องมือที่ออกแบบโดยคำนึงถึงบริบทท้องถิ่นจะช่วยให้ประชาชนสามารถรับมือกับข่าวลวงได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างพลเมืองดิจิทัลที่มีภูมิคุ้มกันและมีความรับผิดชอบในสังคมไทย

SHARE: แนวคิดและเครื่องมือในการถอดรหัสข่าวลวงในบริบทสังคมไทย

“SHARE” เป็นแนวคิดที่พัฒนาโดยรัฐบาลประเทศอังกฤษ (Department for Digital, Culture, Media & Sport, n.d.) เพื่อนำเสนอวิธีการที่เรียบง่ายแต่มีประสิทธิภาพในการตรวจสอบข้อมูลก่อนการแชร์หรือเผยแพร่ต่อ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

S - Source (แหล่งที่มา) หมายถึง การตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูลว่าน่าเชื่อถือหรือไม่ โดยเริ่มจากการพิจารณาว่าเคยได้ยินชื่อแหล่งข้อมูลนี้มาก่อนหรือไม่ ชื่อเว็บไซต์หรือ URL ค่อนข้างหรือไม่ และแหล่งข้อมูลนั้นได้รับการยืนยันความน่าเชื่อถือหรือไม่

H - Headline (พาดหัว) หมายถึง การอ่านเนื้อหาทั้งหมดของบทความหรือข่าว ไม่ใช่แค่พาดหัว เนื่องจากพาดหัวมักถูกออกแบบมาเพื่อดึงดูดความสนใจ ซึ่งอาจไม่สะท้อนเนื้อหาที่ครบถ้วนหรือทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้ การอ่านเนื้อหาอย่างละเอียด ตรวจสอบวันที่ของบทความเพื่อประเมินความทันสมัย และทำความเข้าใจบริบททั้งหมดก่อนแชร์หรือแสดงความคิดเห็น จะช่วยให้เข้าใจประเด็นได้ถ่องแท้ และลดความเสี่ยงในการเผยแพร่ข้อมูลที่บิดเบือนหรือไม่สมบูรณ์

A - Analyse (วิเคราะห์) หมายถึง การวิเคราะห์เนื้อหาอย่างละเอียด และตรวจสอบข้อเท็จจริงจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายและน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะเมื่อพบข้อมูลที่ดูไม่น่าเชื่อถือหรือน่าสงสัย และอาจใช้บริการตรวจสอบข้อเท็จจริงจากองค์กรอิสระหรือหน่วยงานทางการจะช่วยให้สามารถแยกแยะข้อเท็จจริงจากข้อมูลที่บิดเบือนหรือเท็จ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในยุคที่ข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายอย่างรวดเร็วได้

R - Retouched (การตกแต่ง) หมายถึง การตรวจสอบการตกแต่งหรือดัดแปลงภาพและวิดีโอที่อาจบิดเบือนความจริงหรือสร้างความเข้าใจผิด หรือถูกนำมาใช้ในบริบทที่ไม่เหมาะสมหรือไม่ เช่น การใช้ภาพจากเหตุการณ์หรือสถานที่อื่นมาประกอบเนื้อหาที่ไม่เกี่ยวข้อง และอาจใช้เครื่องมือค้นหาภาพย้อนกลับ (Reverse image search) เพื่อตรวจสอบแหล่งที่มาได้

E - Error (ข้อผิดพลาด) หมายถึง การตรวจสอบข้อผิดพลาดในการเขียนหรือนำเสนอข้อมูล ซึ่งอาจเป็นสัญญาณของความไม่น่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลนั้น เช่น ข้อผิดพลาดทางไวยากรณ์ การสะกดคำ หรือข้อผิดพลาดอื่น ๆ ในการนำเสนอ การพบข้อผิดพลาดจำนวนมากอาจบ่งบอกว่าข้อมูลนั้นไม่ได้ผ่านการตรวจสอบอย่างเหมาะสมหรือมาจากแหล่งที่ไม่น่าเชื่อถือ อย่างไรก็ตาม ควรใช้วิจารณญาณในการพิจารณาว่าข้อผิดพลาดนั้นเป็นความบกพร่องเล็กน้อยหรือส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของเนื้อหา

แนวคิด SHARE สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้เท่าทันสื่อ โดยเฉพาะในบริบทของสังคมดิจิทัลที่เน้นทักษะในการวิเคราะห์และแยกแยะข่าวจริงจากข่าวลวง Hobbs (2010) ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาทักษะด้านนี้ไม่เพียงช่วยเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เท่านั้น แต่ยังส่งเสริมความรับผิดชอบในการเผยแพร่ข้อมูลอีกด้วย สอดคล้องกับผลการวิจัยของนิษฐา ทรุ่นเกษม (2567) ที่พบว่า การบูรณาการแนวคิด SHARE ในการเรียนการสอนเรื่องการรู้เท่าทันสื่อ ช่วยพัฒนาทักษะการตรวจสอบข่าวลวงของนักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิด SHARE จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทของสื่อใหม่ที่มีลักษณะการแพร่กระจายข้อมูลอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง แม้ผู้รับสารจะมีพื้นฐานด้านการรู้เท่าทันสื่อ แต่ก็ยังอาจตกเป็นเหยื่อของข่าวลวงได้โดยไม่รู้ตัว โดยเฉพาะในกรณีที่ข่าวสารมีเนื้อหาชวนตกใจ สร้างความวิตกกังวล หรือกระตุ้นอารมณ์รุนแรง

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะนำแนวคิด SHARE ไปประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ข่าวสาร สิ่งสำคัญที่ผู้รับสารในสังคมไทยควรตระหนัก คือ การมี “สติ” หรือการตั้งหลักก่อนรับข่าวสาร ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาปัญญาตามหลักพุทธศาสนาด้วย เพราะหากขาดสติ การคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณตามแนวทาง SHARE ก็อาจไม่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น กระบวนการเริ่มต้นในการสร้างภูมิคุ้มกันจากข่าวลวง ควรประกอบด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ (1) การตระหนักรู้ถึงลักษณะของสื่อใหม่และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น (2) การมีสติและตั้งหลักก่อนเชื่อหรือแชร์ข้อมูล และ (3) การวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบแนวคิด SHARE อย่างเป็นระบบ

หลักฐานเชิงประจักษ์และการศึกษาของนิษฐา หรุ่นเกษม (2567ข) ที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าแนวคิด SHARE เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการตรวจสอบข้อมูลและข่าวลวง ด้วยคุณสมบัติสำคัญ 5 ประการ ด้วยเหตุผล ดังนี้

- **ความเรียบง่าย** แนวคิด “SHARE” เป็นการใช้อักษรย่อที่จดจำง่าย ทำให้ผู้ใช้สามารถนึกถึงขั้นตอนการตรวจสอบได้อย่างรวดเร็ว
- **ครอบคลุม** แม้จะมีเพียง 5 ขั้นตอนตามตัวย่อของตัวอักษร แต่แนวคิด SHARE ครอบคลุมประเด็นสำคัญ ในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ตั้งแต่แหล่งที่มาไปจนถึงการวิเคราะห์เนื้อหา
- **ปฏิบัติได้จริง** ทุกขั้นตอนของแนวคิด SHARE สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีความรู้หรือความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง
- **เสริมสร้างการคิดวิเคราะห์** แนวคิด SHARE ส่งเสริมให้ผู้ใช้คิดวิเคราะห์และตั้งคำถามกับข้อมูลที่ได้รับ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญของพลเมืองในยุคดิจิทัล
- **ปรับใช้ได้กว้างขวาง** แม้แนวคิด SHARE จะพัฒนาขึ้นในประเทศอังกฤษ แต่หลักการนี้สามารถนำไปปรับใช้ได้ในบริบทของประเทศอื่น ๆ รวมถึงประเทศไทยด้วย

ด้วยคุณสมบัติเหล่านี้ แนวคิด SHARE จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการรับมือกับการแพร่กระจายของข่าวลวงในยุคดิจิทัลที่ทุกคนสามารถเป็นทั้งผู้รับและผู้ส่งข้อมูลได้อย่างง่ายดาย

การประยุกต์ใช้ SHARE ในการตรวจสอบข่าวลวง

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลและการเติบโตของสื่อสังคมออนไลน์ไม่เพียงเปลี่ยนแปลงวิธีการสื่อสาร แต่ยังนำมาซึ่งความท้าทายในการแยกแยะความจริงจากข้อมูลที่บิดเบือน ด้วยรูปแบบและเทคนิคการสร้างข่าวลวงที่ซับซ้อนมากขึ้น การมีเครื่องมือที่เป็นระบบในการตรวจสอบจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง บทความนี้จะนำเสนอการประยุกต์ใช้แนวคิด SHARE ผ่านกรณีศึกษาที่มีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อสังคมไทยในวงกว้าง โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งมีการแพร่กระจายของข่าวลวงเกี่ยวกับสุขภาพจำนวนมาก (นิษฐา หรุ่นเกษม, 2567ก,ค) เพื่อแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพและข้อจำกัดของการใช้ SHARE ในการตรวจสอบข่าวลวงในบริบทสังคมไทย

กรณีศึกษาที่ 1 “การดื่มน้ำมะนาวฆ่าเชื้อโควิด-19 ได้”

โคแฟค (COFACT) ซึ่งเป็นองค์กรภาคประชาสังคมของประเทศไทยในการทำหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงได้เปิดเผย 5 ข่าวลวงที่เกี่ยวข้องกับโควิด-19 ที่แพร่กระจายในประเทศไทยที่มีการแชร์ซ้ำในช่วงการระบาดรอบใหม่ (โคแฟค, 2564ก) เพื่อแสดงวิธีการใช้แนวคิด SHARE ในการตรวจสอบข่าวลวง ผู้เขียนจะใช้กรณีศึกษาหนึ่งในห้า

เรื่องที่ถูกล่าถ่วงถึงในเอกสาร นั่นคือ ข่าวลวงเรื่อง “การดื่มน้ำมะนาวฆ่าเชื้อโควิด-19 ได้” กรณีศึกษานี้เป็นตัวอย่างของข่าวลวงที่มีการแชร์กันอย่างแพร่หลายในช่วงการระบาดของโควิด-19 โดยอ้างว่าการดื่มน้ำมะนาวสามารถฆ่าเชื้อไวรัสได้ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ไม่ถูกต้องและอาจเป็นอันตรายหากมีผู้เชื่อและละเลยมาตรการป้องกันที่ถูกต้อง

ตัวอย่างของการใช้แนวคิด SHARE ในการวิเคราะห์ข่าวลวงของกรณีศึกษา “การดื่มน้ำมะนาวฆ่าเชื้อโควิด-19 ได้” ในแต่ละขั้นตอน มีดังนี้

1. S - Source (แหล่งที่มา)

การวิเคราะห์: จากการตรวจสอบพบว่าข้อมูลนี้แพร่กระจายผ่านการแชร์ในสื่อสังคมออนไลน์ และการส่งต่อในแอปพลิเคชันส่งข้อความ โดยไม่มีการอ้างอิงถึงแหล่งข้อมูลทางการแพทย์หรือสถาบันวิจัยที่น่าเชื่อถือ เช่น กระทรวงสาธารณสุข องค์การอนามัยโลก หรือสถาบันการแพทย์ที่ได้รับการยอมรับ ลักษณะการเผยแพร่เช่นนี้เป็นสัญญาณเบื้องต้นที่บ่งชี้ถึงความไม่น่าเชื่อถือของข้อมูล

2. H - Headline (พาดหัว)

การวิเคราะห์: พาดหัวข่าวมีลักษณะชี้นำและสร้างความหวังเกินจริง โดยนำเสนอวิธีการรักษาที่ง่ายและราคาถูก ซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปของข่าวลวงที่เกี่ยวกับสุขภาพ เมื่อพิจารณาเนื้อหาทั้งหมดพบว่าไม่มีการอธิบายกลไกทางวิทยาศาสตร์ที่น่าเชื่อถือ ไม่มีการอ้างอิงผลการวิจัย และไม่มีการระบุข้อจำกัดหรือข้อควรระวังใด ๆ

3. A - Analyse (วิเคราะห์)

การวิเคราะห์: การตรวจสอบกับแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือหลายแหล่ง ได้แก่ คำอธิบายของ นพ.พรเทพ ศิริวนารังสรรค์ อธิบดีอธิบดีกรมควบคุมโรค ข้อมูลจากกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข และแนวทางการรักษาโควิด-19 ขององค์การอนามัยโลก ซึ่งทุกแหล่งยืนยันตรงกันว่า แม้มะนาวจะมีประโยชน์ต่อร่างกายเนื่องจากมีวิตามินซีสูง แต่ไม่มีหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่แสดงว่าสามารถฆ่าเชื้อไวรัสโควิด-19 ได้

นอกจากการวิเคราะห์เนื้อหาและการตรวจสอบข้อมูลแล้ว การวิเคราะห์เป้าหมายของข่าวนี้นี้มีความสำคัญไม่แพ้กัน เมื่อพิจารณาเป้าหมายของการเผยแพร่ข้อมูลนี้ พบว่า มีความเป็นไปได้ว่าเป็นการสร้าง ความหวังในช่วงวิกฤต หรืออาจเชื่อมโยงกับผลประโยชน์ทางการค้าจากการขายมะนาวหรือผลิตภัณฑ์จากมะนาว ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่พบได้บ่อยในช่วงการระบาดของโรค การวิเคราะห์เป้าหมายเช่นนี้จะช่วยให้ผู้รับสารตระหนักว่า ข้อมูลนั้นอาจเป็นข่าวลวงหรือมีการแฝงเร้นวัตถุประสงค์บางอย่าง เช่น อยู่ภายใต้ผลประโยชน์ทางธุรกิจ หรือมีเป้าหมายทางการเมืองหรือไม่

4. R - Retouched (การตกแต่ง)

การวิเคราะห์: แม้ไม่พบการตกแต่งภาพหรือวิดีโอ แต่พบการบิดเบือนข้อมูลในลักษณะต่าง ๆ กล่าวคือ (1) การนำข้อเท็จจริงเรื่องวิตามินซีในมะนาวมาเชื่อมโยงกับการฆ่าเชื้อไวรัสโดยไม่มีหลักฐานรองรับ (2) การใช้ภาษาที่สร้างความน่าเชื่อถือเกินจริง และ (3) การละเว้นข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับวิธีการป้องกันและรักษาโควิด-19 ที่ถูกต้อง

5. E - Error (ข้อผิดพลาด)

การวิเคราะห์: การวิเคราะห์ข่าวนี้นับพบข้อผิดพลาดที่สำคัญหลายประการ โดยเฉพาะในแง่ของ ความถูกต้องทางวิทยาศาสตร์ ประเด็นสำคัญที่สุด คือ การอ้างว่าน้ำมะนาวสามารถฆ่าเชื้อไวรัสในร่างกายได้ ซึ่งไม่มี

หลักฐานทางวิทยาศาสตร์รองรับแต่อย่างใด นอกจากนี้ ข่าวดังกล่าวยังมีการอ้างอิงข้อมูลโดยปราศจากหลักฐานทาง การแพทย์ที่น่าเชื่อถือ และที่น่าเป็นห่วง คือ การละเลยการนำเสนอมาตรการป้องกันที่ถูกต้องตามหลักการแพทย์ ซึ่ง อาจนำไปสู่การสร้างความเข้าใจผิดและเป็นอันตรายต่อสุขภาพของประชาชนที่อาจหลงเชื่อและละเลยการป้องกัน ตนเองตามหลักการทางการแพทย์ที่ถูกต้อง

ภาพที่ 1 ตัวอย่างการแชร์ข่าวลวงเรื่องการดื่มน้ำมะนาวฆ่าเชื้อโควิด-19
ที่มา : โคแฟค (2564)

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นลักษณะของการแชร์ข่าวลวงเรื่องน้ำมะนาวรักษาโควิด-19 ซึ่งมีองค์ประกอบ สำคัญที่สอดคล้องกับการวิเคราะห์ด้วยแนวคิด SHARE คือ (1) ขาดการอ้างอิงแหล่งที่มาที่น่าเชื่อถือ (S) (2) มีพาด หักที่ดึงดูดความสนใจด้วยการอ้างผลลัพธ์ที่เกินจริง (H) (3) มีเนื้อหาที่ขาดการวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ (A) (4) ใช้ ภาพประกอบที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับข้อความ (R) และ (5) มีข้อผิดพลาดในการอธิบายกลไกการทำงานของวิตามิน ซีต่อเชื้อโควิด-19 (E) การวิเคราะห์รูปแบบการนำเสนอข่าวลวงดังกล่าวช่วยให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการใช้แนวคิด SHARE ในการแยกแยะข่าวลวงได้อย่างเป็นรูปธรรม

กรณีศึกษาเรื่อง “การดื่มน้ำมะนาวฆ่าเชื้อโควิด-19 ได้” แสดงให้เห็นว่าแนวคิด SHARE สามารถนำมาใช้ ในการตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพและความปลอดภัยสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งมีข้อมูลเท็จและข้อมูลที่เข้าใจผิดมากมาย การใช้แนวคิด SHARE ช่วยให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตสามารถแยกแยะข้อมูลที่น่าเชื่อถือออกจากข้อมูลที่อาจเป็นอันตรายได้ดียิ่งขึ้น

ทั้งนี้ การวิเคราะห์ด้วยแนวคิด SHARE ทำให้เห็นว่า แม้ข้อมูลจะดูน่าสนใจและให้ความหวัง แต่ การตรวจสอบแหล่งที่มา การอ่านเนื้อหาทั้งหมด และการเปรียบเทียบกับข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญที่น่าเชื่อถือ สามารถ ช่วยแยกแยะข่าวจริงจากข่าวลวงได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังช่วยส่งเสริมความรับผิดชอบในการแชร์ข้อมูล

ออนไลน์ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการลดการแพร่กระจายข่าวลวงและผลกระทบต่อสุขภาพประชาชน โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตที่ข้อมูลผิดอาจสร้างความเสียหายร้ายแรงได้

กรณีศึกษาที่ 2 การแชร์ข่าวปลอมของลามิน ยามาล โดยบุคคลมีชื่อเสียง

กรณีศึกษาการแชร์ข่าวปลอมโดยบุคคลมีชื่อเสียง ที่โพสต์ข้อความอ้างว่า ลามิน ยามาล นักฟุตบอลทีมชาติสเปน เกิดที่จังหวัดยะลา ประเทศไทย ซึ่งไม่เป็นความจริง จากการตรวจสอบข้อเท็จจริงของโคแฟค (2564) พบว่าโดยข้อเท็จจริง ลามิน ยามาล เกิดที่ประเทศสเปน และมีบิดาเป็นชาวโมร็อกโก และมารดาเป็นชาวอิตาลีเรียลกีนิสาเหตุของการเกิดข่าวปลอมในกรณีนี้ อาจเกิดจากความเข้าใจผิด หรือการได้รับข้อมูลที่ไม่ถูกต้องจากแหล่งอื่น ๆ ก่อนที่จะนำมาเผยแพร่ต่อ

ตัวอย่างของการใช้แนวคิด SHARE ในการวิเคราะห์ข่าวปลอมของกรณีศึกษาการแชร์ข่าวปลอมของลามิน ยามาล โดยบุคคลมีชื่อเสียง ในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1. S - Source (แหล่งที่มา)

การวิเคราะห์: แหล่งที่มาของข้อมูลนี้คือโพสต์จากบัญชี X (Twitter เดิม) ของ ศ. (พิเศษ) เจริญวรรณสิน ซึ่งเป็นรองประธานกรรมการคณะกรรมการโอลิมปิกแห่งประเทศไทย แม้จะเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งสำคัญแต่ไม่ใช่แหล่งข้อมูลทางการเกี่ยวกับประวัตินักฟุตบอล ดังนั้น ควรตรวจสอบกับแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือกว่า เช่น เว็บไซต์ทางการของสโมสรหรือองค์กรฟุตบอลระดับนานาชาติ

2. H - Headline (พาดหัว)

ตัวอย่าง: “ผมภูมิใจที่เกิดในประเทศไทย ที่อยู่ใต้ร่มพระบารมีของในหลวง แม้กายหายาบของผมจะเป็นกาตาลัน แต่สีโลหิตของผมยังเป็นน้ำเงิน-แดง-ขาวอยู่เสมอ”

การวิเคราะห์: ข้อความนี้ดูน่าสนใจและอาจทำให้คนไทยรู้สึกภูมิใจ แต่เราควรอ่านเนื้อหาทั้งหมดและตรวจสอบข้อเท็จจริงเพิ่มเติม ไม่ควรเชื่อหรือแชร์ทันทีเพียงเพราะรู้สึกดี

3. A - Analyse (วิเคราะห์)

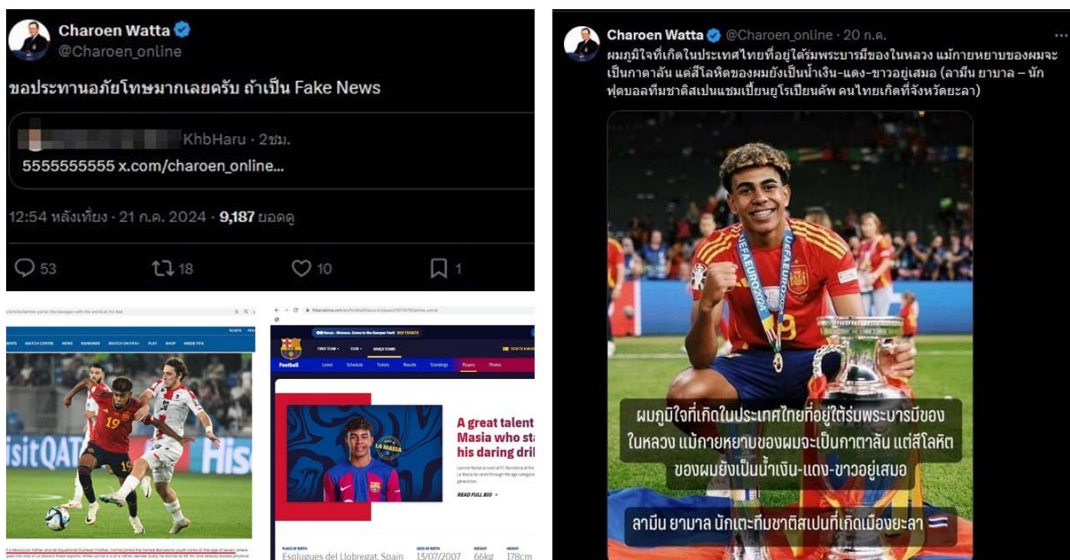
การวิเคราะห์: เมื่อตรวจสอบกับแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ เช่น เว็บไซต์ของสโมสรบาร์เซโลนาและ FIFA พบว่า ลามิน ยามาล เกิดที่ประเทศสเปน มีพ่อเป็นชาวโมร็อกโกและแม่เป็นชาวอิตาลีเรียลกีนิ ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเทศไทย ข้อมูลนี้ขัดแย้งกับโพสต์ดังกล่าว

4. R - Retouched (การตกแต่ง)

การวิเคราะห์: ในกรณีนี้ ไม่มีภาพหรือวิดีโอที่ถูกตกแต่ง แต่เป็นการใช้ข้อความที่อาจทำให้เข้าใจผิด โดยนำชื่อนักฟุตบอลที่มีชื่อเสียงมาเชื่อมโยงกับประเทศไทยโดยไม่มีความจริง

5. E - Error (ข้อผิดพลาด)

การวิเคราะห์: ในโพสต์ดังกล่าวมีการสะกดชื่อผิด จาก “ลามิน ยามาล” เป็น “ลามิน ยาบาล” ซึ่งอาจเป็นสัญญาณหนึ่งที่บ่งชี้ถึงความไม่น่าเชื่อถือของข้อมูล

ภาพที่ 2 โพสต์ข้อความเท็จเกี่ยวกับ ลามิน ยามาล บนแพลตฟอร์ม X
ที่มา : โคแฟค (2564ข)

การใช้แนวคิด SHARE ในการวิเคราะห์กรณีการแชร์ข่าวปลอมเกี่ยวกับลามิน ยามาล โดยบุคคลมีชื่อเสียง แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการตรวจสอบข้อมูลอย่างรอบด้าน แม้แต่บุคคลที่มีตำแหน่งสำคัญก็อาจแชร์ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องได้ (โคแฟค, 2564ข) การวิเคราะห์แต่ละขั้นตอนของ SHARE ช่วยให้สามารถแยกแยะข่าวจริงจากข่าวปลอมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูลแม้จะมาจากบุคคลที่มีชื่อเสียง การไม่ด่วนเชื่อเพียงเพราะเนื้อหาทำให้รู้สึกดีหรือภูมิใจ การวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ การสังเกตการใช้ภาษาหรือการตกแต่งข้อมูลที่อาจทำให้เข้าใจผิด และการใส่ใจกับข้อผิดพลาดเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น การสะกดชื่อผิด กรณีศึกษาชิ้นนี้ยังเน้นย้ำถึงความรับผิดชอบของบุคคลที่มีอิทธิพลทางความคิดในสังคมในการตรวจสอบข้อมูลก่อนแชร์ เนื่องจากการเผยแพร่ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องอาจส่งผลกระทบในวงกว้าง การใช้เครื่องมือเช่นแนวคิด SHARE จึงเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อและข้อมูลในยุคดิจิทัล ช่วยลดการแพร่กระจายของข่าวลวงและส่งเสริมการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างมีความรับผิดชอบ ในบริบทสังคมไทย

อย่างไรก็ตาม กรณีศึกษาชิ้นนี้ยังสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดสำคัญของการใช้แนวคิด SHARE ในบริบทสังคมไทย เนื่องจากแนวคิดดั้งเดิมไม่ได้คำนึงถึงปัจจัยทางวัฒนธรรมและอารมณ์ความรู้สึกที่เป็นเอกลักษณ์ของคนไทย โดยเฉพาะความภาคภูมิใจในชาติและการให้คุณค่ากับชื่อเสียงของประเทศในเวทีโลก การที่คนไทยพร้อมเชื่อและแชร์ข่าวว่านักฟุตบอลชื่อดังมีความเชื่อมโยงกับประเทศไทย โดยไม่ตรวจสอบข้อเท็จจริงให้รอบด้านเสียก่อน แสดงให้เห็นว่าอารมณ์ความรู้สึกภูมิใจในชาติสามารถบดบังการคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณได้ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมที่แนวคิด SHARE ดั้งเดิมอาจไม่ครอบคลุมถึง

ด้วยเหตุนี้ ดังที่จะได้กล่าวในหัวข้อ “การพัฒนาแนวคิด SHARE-T” โดยเพิ่มองค์ประกอบ “T” (Thai context) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้การวิเคราะห์ข่าวลวงคำนึงถึงบริบททางวัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมของสังคมไทย การพิจารณามิติทางวัฒนธรรมในการวิเคราะห์ข่าวสารจะช่วยให้ผู้รับสารเข้าใจกลไกทางจิตวิทยาของ

ตนเองที่อาจถูกข่าวลวงหรือข้อมูลบิดเบือนใช้เป็นช่องทางในการแพร่กระจาย และสามารถพัฒนาภูมิคุ้มกันต่อข่าวลวงในบริบทสังคมไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ข้อจำกัดของการใช้แนวคิด SHARE ในบริบทไทย

แม้แนวคิด SHARE จะเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ในการวิเคราะห์ข่าวลวง แต่การนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทสังคมไทยยังมีข้อจำกัดหลายประการที่ต้องพิจารณา ทั้งในแง่ของตัวแนวคิดเอง การนำไปปฏิบัติ และความท้าทายจากบริบทเฉพาะของสังคมไทย การทำความเข้าใจข้อจำกัดเหล่านี้จะช่วยให้การพัฒนาและปรับใช้แนวคิดมีประสิทธิภาพมากขึ้น

การใช้แนวคิด SHARE ในบริบทจริงยังมีข้อควรระวังและข้อจำกัดที่สำคัญที่ควรพิจารณา ดังนี้

- **ข้อจำกัดด้านแนวคิด (ความไม่สมบูรณ์ของแนวคิด)** แม้แนวคิด SHARE จะเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ในการวิเคราะห์ข่าวลวง แต่ยังมีข้อจำกัดในด้านความครอบคลุมของแนวคิด กล่าวคือ แนวคิด SHARE เป็นเพียงกรอบการวิเคราะห์เบื้องต้นที่อาจไม่ครอบคลุมความซับซ้อนของข่าวลวงในยุคดิจิทัลได้ทั้งหมด โดยเฉพาะในกรณีที่ข่าวลวงมีการผสมผสานระหว่างข้อเท็จจริงและข้อมูลบิดเบือน หรือในกรณีที่ต้องการการวิเคราะห์เชิงลึกในมิติเฉพาะทาง เช่น ด้านวิทยาศาสตร์ การแพทย์ หรือกฎหมาย

- **ข้อจำกัดด้านการนำไปปฏิบัติ (เวลาที่ใช้ ความรู้เฉพาะทาง)** การนำแนวคิด SHARE ไปใช้ในสถานการณ์จริงมักพบข้อจำกัดสำคัญสองประการ ประการแรก คือ ข้อจำกัดด้านเวลา การวิเคราะห์อย่างละเอียดตามกรอบแนวคิด SHARE ต้องใช้เวลามาก ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมการบริโภคข่าวสารในชีวิตประจำวันที่ต้องการความรวดเร็ว ประการที่สอง คือ ข้อจำกัดด้านความรู้เฉพาะทาง การวิเคราะห์ข่าวบางประเภท เช่น ข่าวเกี่ยวกับวัคซีน หรือนโยบายเศรษฐกิจ จำเป็นต้องอาศัยความรู้เฉพาะทางที่ผู้ใช้ทั่วไปอาจไม่มี ทำให้การวิเคราะห์อาจไม่ครบถ้วนหรือคลาดเคลื่อน

- **ข้อจำกัดด้านผู้ใช้ (วิจารณ์ญาณ ความลำเอียง)** แม้จะใช้แนวคิด SHARE ในการวิเคราะห์ก็ตาม เช่น ผู้ที่เชื่อในสรรพคุณสมุนไพรอาจมีแนวโน้มที่จะยอมรับข่าวเกี่ยวกับการรักษาโรคด้วยสมุนไพรโดยไม่ตรวจสอบอย่างละเอียด ทั้งนี้ การศึกษาของ Nickerson (1998) อธิบายว่า Confirmation Bias เป็นปรากฏการณ์ที่แพร่หลายซึ่งทำให้บุคคลแสวงหา ตีความ และจดจำข้อมูลที่สอดคล้องกับความเชื่อหรือสมมติฐานที่มีอยู่เดิม โดยไม่ให้ความสำคัญกับข้อมูลที่ขัดแย้ง งานวิจัยของ Meppelink et al. (2019) เกี่ยวกับ Confirmation Bias ในบริบทของข้อมูลสุขภาพออนไลน์ พบว่า ผู้ที่มีทัศนคติทางลบต่อวัคซีนมีแนวโน้มที่จะค้นหาและเชื่อถือข้อมูลที่สนับสนุนความเชื่อของตนเอง แม้จะมีหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่หักล้างก็ตาม ในบริบทของสังคมไทย Confirmation Bias อาจมีความซับซ้อนมากขึ้นเมื่อผสมผสานกับความเชื่อทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น ในช่วงการระบาดของโควิด-19 ข่าวลวงเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรไทยในการป้องกันหรือรักษาโรคได้รับการแชร์อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีความเชื่อในประสิทธิภาพของการแพทย์แผนไทยอยู่แล้ว ความท้าทายสำคัญของการใช้แนวคิด SHARE จึงไม่ใช่เพียงการตรวจสอบข้อเท็จจริง แต่ยังรวมถึงการตระหนักถึงอคติส่วนบุคคลที่อาจบิดเบือนการวิเคราะห์ข้อมูลอีกด้วย

- **ข้อจำกัดด้านบริบท (ภาษา วัฒนธรรม เทคโนโลยี)** บริบทที่หลากหลายและซับซ้อนของสังคมไทยสร้างความท้าทายในการใช้แนวคิด SHARE หลายประการ ในด้านภาษา การใช้คำเฉพาะถิ่น สำนวน หรือการสื่อความหมายแบบอ้อม อาจทำให้การตีความและวิเคราะห์ข่าวคลาดเคลื่อน ในด้านวัฒนธรรม ความเชื่อและค่านิยมท้องถิ่นอาจส่งผลต่อการประเมินความน่าเชื่อถือของข่าว นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี โดยเฉพาะเทคโนโลยีการสร้างข่าวลวง เช่น Deep Fake หรือการใช้ AI ในการสร้างเนื้อหา ทำให้แนวคิด SHARE อาจตามไม่ทันวิวัฒนาการของการสร้างข่าวลวงรูปแบบใหม่

● ข้อจำกัดในกลุ่มประชากรเฉพาะ (ผู้สูงอายุ ผู้มีการศึกษาน้อย) แม้แนวคิด SHARE-T จะถูกพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย แต่ยังคงมีความท้าทายสำคัญในการประยุกต์ใช้กับกลุ่มประชากรเฉพาะ โดยเฉพาะผู้สูงอายุและผู้ที่มีระดับการศึกษาน้อย โดยเฉพาะข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัล เนื่องจากการตรวจสอบแหล่งที่มา (S) หรือการวิเคราะห์การตกแต่งภาพ (R) จำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีและแพลตฟอร์มออนไลน์ซึ่งผู้สูงอายุอาจไม่คุ้นเคย หรือปัจจัยทางสรีรวิทยา เช่น ปัญหาสายตา หรือความสามารถในการจดจำที่ลดลง ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคในการวิเคราะห์รายละเอียดปลีกย่อยของข่าวสาร นอกจากนี้ ทั้งผู้สูงอายุและผู้ที่มีการศึกษาน้อยมักมีข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ทำให้การตรวจสอบข้อเท็จจริงตามแนวคิด SHARE-T เป็นไปได้ยาก โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลที่มีข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยี การปรับแนวคิด SHARE-T ให้เหมาะสมกับกลุ่มประชากรเหล่านี้จึงเป็นความท้าทายสำคัญที่ต้องพิจารณาในการพัฒนาและเผยแพร่แนวคิดนี้ต่อไป

จากการวิเคราะห์ข้อจำกัดในด้านต่าง ๆ ข้างต้น จะเห็นได้ว่าการใช้แนวคิด SHARE ในบริบทสังคมไทยยังมีความท้าทายที่สำคัญหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านภาษาและวัฒนธรรมที่มีความซับซ้อนและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ การพัฒนาแนวคิดนี้ให้มีประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงทั้งการปรับปรุงตัวแนวคิด การเสริมสร้างทักษะของผู้ใช้ และการบูรณาการกับเครื่องมือหรือแนวทางอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย ในส่วนต่อไป จะได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาแนวคิด SHARE ที่สอดคล้องกับความท้าทายเหล่านี้ โดยมุ่งเน้นการสร้างเครื่องมือที่ทั้งรักษาประสิทธิภาพในการวิเคราะห์ข่าวลวงและตอบสนองต่อลักษณะเฉพาะของสังคมไทยได้อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะการพัฒนา SHARE ให้เหมาะสมกับบริบทไทย

บทความนี้นำเสนอแนวทางในการปรับปรุงแนวคิด SHARE เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะและความซับซ้อนของบริบทสังคมไทย โดยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. ปรับภาษาให้เข้ากับบริบทไทย

การปรับภาษาในแนวคิด SHARE ให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยควรเน้นการใช้คำที่ชัดเจน เข้าใจง่าย และสะท้อนความหมายอย่างตรงประเด็น เพื่อให้ประชาชนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง การศึกษาของนิษฐา หุ่นเกษม (2567ก) ชี้ให้เห็นว่า การแปลแนวคิด SHARE ไม่ควรเป็นเพียงการแปลตรงตัว แต่ควรปรับคำศัพท์และคำอธิบายให้สอดคล้องกับลักษณะการรับรู้และพฤติกรรมการบริโภคข่าวสารของคนไทย ตัวอย่างการปรับภาษาแต่ละองค์ประกอบ ได้แก่

- S (Source) - แหล่งที่มา อาจแปลเป็น **“สืบค้นแหล่งข่าว”** เพื่อช่วยเน้นย้ำให้ผู้รับสารตระหนักถึงความสำคัญของการตรวจสอบที่มาของข้อมูล เช่น การตรวจสอบแหล่งข้อมูลว่ามาจากแหล่งที่น่าเชื่อถือหรือไม่

- H (Headline) - พาดหัว อาจแปลเป็น **“อ่านให้ละเอียด”** เพื่อเน้นการกระตุ้นให้ผู้รับสารไม่ด่วนตัดสินใจจากพาดหัวข่าวเพียงอย่างเดียว แต่ควรอ่านและทำความเข้าใจเนื้อหาในข่าวทั้งหมด

- A (Analyse) - วิเคราะห์ อาจแปลเป็น **“ใครตรงใครเียง”** เพื่อสื่อถึงการคิดวิเคราะห์อย่างรอบคอบ หรือการคิดวิเคราะห์ที่ลึกซึ้ง โดยไม่รีบด่วนสรุปหรือเชื่อข้อมูลทันที

- R (Retouched) - การตกแต่ง อาจแปลเป็น **“ระวังภาพตกแต่ง”** เพื่อเตือนให้สังเกตและตระหนักถึงการดัดแปลงภาพหรือวิดีโอที่อาจถูกใช้เพื่อบิดเบือนข้อมูล เช่น การตัดต่อหรือปรับแต่งภาพเพื่อสร้างความเข้าใจผิด

- E (Error) - ข้อผิดพลาด อาจแปลเป็น **“ตรวจสอบความผิดพลาด”** เพื่อเน้นการตรวจสอบข้อมูลหรือเนื้อหาที่อาจมีความผิดพลาด เช่น ข้อความที่ขาดความสมเหตุสมผลหรือข้อมูลที่ไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริง

2. เพิ่มองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับบริบทสังคมไทย “SHARE-T”

การเพิ่มตัว “T” (Thai context) เป็น “SHARE-T” เป็นการปรับแนวคิด SHARE ให้เข้ากับบริบทเฉพาะของสังคมไทยมากขึ้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้ใช้ตระหนักถึงความสำคัญของการพิจารณาปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมไทยในการวิเคราะห์ข่าวสาร ซึ่งอาจส่งผลต่อการตีความและการแพร่กระจายของข่าวลวง

แนวคิด SHARE เป็นเครื่องมือวิเคราะห์และตรวจสอบข่าวลวงที่ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ Source (แหล่งที่มา), Headline (พาดหัว), Analyse (วิเคราะห์), Retouched (การตกแต่ง), และ Error (ข้อผิดพลาด) โดยมีเป้าหมายในการเสริมสร้างกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์เพื่อแยกแยะข่าวจริงจากข่าวลวงอย่างเป็นระบบ

อย่างไรก็ตาม การนำแนวคิด SHARE มาใช้ในบริบทของสังคมไทยอาจยังไม่ครอบคลุมลักษณะเฉพาะของข่าวลวงที่มีความซับซ้อนในด้านสังคม วัฒนธรรม และการเมือง การเพิ่มองค์ประกอบ “T” (Thai context) เข้าไปเพื่อพัฒนาเป็น “SHARE-T” จึงเป็นการเติมเต็มแนวคิดเดิมให้เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของประเทศไทย โดยเน้นการพิจารณาปัจจัยทางวัฒนธรรม สังคม และการเมืองที่มีผลต่อการรับรู้และการแพร่กระจายข่าวสาร ดังนี้

- การเชื่อมโยงมิติทางวัฒนธรรมกับการตรวจสอบข่าว (Source และ Analyse) ในบริบทของสังคมไทย แหล่งข่าวหรือเนื้อหาอาจแฝงความหมายหรือบริบททางวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการรับรู้ของผู้รับสาร เช่น ข่าวลวงที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือข่าวลวงเกี่ยวกับประเพณีท้องถิ่น การเพิ่ม “T” ทำให้ผู้ใช้แนวคิด SHARE ต้องพิจารณาว่าเนื้อหาเหล่านั้นสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นหรืออาจถูกดัดแปลงเพื่อสร้างความเข้าใจผิด

- ความอ่อนไหวทางการเมืองและการตีความข่าว (Headline และ Retouched) ในบริบทไทย ข่าวลวงบางประเภทถูกสร้างขึ้นเพื่อกระตุ้นอารมณ์หรือความขัดแย้งทางการเมือง เช่น ข่าวบิดเบือนเกี่ยวกับบุคคลสำคัญหรือการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การเพิ่ม “T” ช่วยเสริมให้ผู้ใช้แนวคิด SHARE สามารถตรวจสอบความอ่อนไหวของเนื้อหาพาดหัวและวิเคราะห์ความเป็นไปได้ที่ข่าวนั้นอาจถูกแต่งเติมหรือบิดเบือนเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง

- ความสัมพันธ์ระหว่างข่าวลวงกับความเชื่อท้องถิ่น (Analyse และ Error) ข่าวลวงในบริบทไทยมักพึ่งพาความเชื่อดั้งเดิมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ข่าวเกี่ยวกับสรรพคุณสมุนไพรหรือวัตถุมงคล การเพิ่ม “T” ช่วยให้ผู้ใช้ SHARE สามารถวิเคราะห์ความสมเหตุสมผลของข้อมูลและตรวจสอบข้อผิดพลาดที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเหล่านี้

- การตรวจสอบข่าวในบริบทของกระแสสังคม (Source และ Error) กระแสข่าวลวงในสังคมไทยมักพุ่งเป้าไปที่ประเด็นร้อน เช่น ข่าวที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงหรือบุคคลสำคัญในสังคม การเพิ่ม “T” ช่วยให้ผู้ใช้แนวคิด SHARE สามารถประเมินแหล่งข่าวและตรวจสอบข้อผิดพลาดในบริบทของกระแสข่าวที่อาจถูกใช้เพื่อขึ้นาคำคิดเห็นของสังคม

การเพิ่ม “T” ใน SHARE-T ไม่ได้เป็นเพียงการขยายความหรือเพิ่มองค์ประกอบใหม่ แต่เป็นการพัฒนาที่ช่วยตอบโจทย์ปัญหาข่าวลวงในบริบทเฉพาะของประเทศไทย โดยเน้นความสำคัญของวัฒนธรรม ความเชื่อ และการเมือง ซึ่งช่วยให้กระบวนการวิเคราะห์ข่าวสารมีความละเอียดและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น “T” ทำหน้าที่เป็น

สะพานที่เชื่อมโยงบริบทสังคมไทยเข้ากับแนวคิดดั้งเดิมของ SHARE เพื่อเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันข่าวสาร และเพิ่มภูมิคุ้มกันให้แก่ประชาชนในยุคดิจิทัล

องค์ประกอบ “T” นี้ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ประเด็นทางวัฒนธรรมและความเชื่อในสังคมไทย

วัฒนธรรมและความเชื่อดั้งเดิมเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการรับรู้และตีความข่าวสารของคนไทย การวิเคราะห์มิตินี้ควรพิจารณาความสอดคล้องกับค่านิยม บรรทัดฐาน และประเพณีของสังคม รวมถึงความอ่อนไหวในประเด็นต่าง ๆ เช่น ข่าวที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมการเคารพผู้ใหญ่ ความกตัญญู หรือความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หากมีข่าวที่ขัดแย้งกับค่านิยมเหล่านี้ เช่น การนำเสนอการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุอย่างไม่เหมาะสม หรือเรื่องราวที่ดูเกินจริงเกี่ยวกับความกตัญญู/อกตัญญู อาจเป็นสัญญาณเตือนถึงความน่าเชื่อถือของข่าวสารเหล่านั้น นอกจากนี้ ความอ่อนไหวทางวัฒนธรรม เช่น ข่าวที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์หรือศาสนา เป็นประเด็นที่ต้องให้ความระมัดระวัง เนื่องจากอาจถูกใช้เพื่อสร้างความแตกแยกในสังคม

ความเชื่อท้องถิ่น เช่น เรื่อง “ผีปอบตา” หรือ “เจ้าที่เจ้าทาง” มักมีบทบาทในการทำให้ข่าวลวงได้รับความสนใจและถูกแชร์ต่อ หากข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์ประหลาดหรือการละเมิดสถานที่ศักดิ์สิทธิ์สอดคล้องกับความเชื่อของชุมชน ข่าวดังกล่าวมักได้รับความสนใจและถูกแชร์ต่อโดยไม่ตรวจสอบข้อเท็จจริง รวมถึงเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การใช้สมุนไพรหรือการแพทย์แผนไทย ยังถูกนำไปใช้เป็นฐานในการสร้างข่าวลวง โดยเฉพาะในช่วงการระบาดของโควิด-19 ที่มีข่าวเกี่ยวกับสรรพคุณของสมุนไพรบางชนิด เช่น ฟ้าทะลายโจร ซึ่งขาดการยืนยันทางวิทยาศาสตร์อีกด้วย

การวิเคราะห์ในมิติของวัฒนธรรมและความเชื่อจึงต้องมีความละเอียดอ่อนและครอบคลุม ไม่เพียงช่วยตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข่าวสาร แต่ยังช่วยป้องกันการแพร่กระจายของข้อมูลที่อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางวัฒนธรรมและความสามัคคีในสังคมไทย ผู้รับสารควรฝึกฝนการคิดวิเคราะห์ที่คำนึงถึงมิติทางวัฒนธรรมและความเชื่อ เพื่อพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อในบริบทสังคมไทย

2. บริบททางการเมือง

บริบททางการเมืองเป็นมิติที่สำคัญในการวิเคราะห์ข่าวสารในสังคมไทย เนื่องจากการเมืองไทยมีความซับซ้อนและมีความเชื่อมโยงกับหลายภาคส่วนในสังคม การทำความเข้าใจบริบททางการเมืองจึงช่วยให้เราสามารถประเมินความน่าเชื่อถือของข่าวสารและเข้าใจเจตนาที่แท้จริงในการนำเสนอข่าวนั้น ๆ ได้ดียิ่งขึ้น

การวิเคราะห์นัยยะทางการเมืองในข่าวสารอาจเริ่มต้นจากการพิจารณาว่าเนื้อหาข่าวนั้นอาจถูกใช้เพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองอย่างไร ตัวอย่างเช่น ในช่วงที่มีการอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล อาจมีการเผยแพร่ข่าวเกี่ยวกับการทุจริตของนักการเมืองฝ่ายตรงข้าม โดยนำเสนอข้อมูลที่บิดเบือนหรือขาดหลักฐานที่น่าเชื่อถือ เพื่อทำลายความน่าเชื่อถือของฝ่ายตรงข้าม หรือในกรณีของการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ อาจมีการสร้าง

ข่าวที่เน้นเฉพาะด้านลบหรือด้านบวกเกินจริง เพื่อโน้มน้าวความคิดเห็นของประชาชนไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อฝ่ายการเมืองที่ตนสนับสนุน

ความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับกลุ่มการเมืองต่าง ๆ เป็นอีกประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญ ในสังคมไทยสื่อมวลชนหลายแห่งมีความเชื่อมโยงกับกลุ่มทุนหรือกลุ่มการเมือง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อแนวทางการนำเสนอข่าว เช่น กรณีที่สื่อบางสำนักมีเจ้าของเป็นนักธุรกิจที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพรรคการเมือง อาจทำให้การรายงานข่าวมีความโน้มเอียงหรือเลือกนำเสนอเฉพาะบางแง่มุมที่เป็นประโยชน์ต่อพรรคการเมืองนั้น นอกจากนี้ในยุคสื่อสังคมออนไลน์ ยังต้องระวังการแพร่กระจายข่าวจากแหล่งที่ไม่น่าเชื่อถือ หรือเพจที่ถูกสร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์แอบแฝงทางการเมือง

การวิเคราะห์บริบททางการเมืองยังรวมถึงการพิจารณาจังหวะเวลาในการนำเสนอข่าวด้วย ตัวอย่างเช่น ในช่วงใกล้การเลือกตั้ง มักพบการเผยแพร่ข่าวที่มุ่งโจมตีคู่แข่งทางการเมือง หรือสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับฝ่ายตนเองมากเกินไปจนเกินความเป็นจริง ผู้รับสารจึงควรตั้งคำถามว่าทำไมข่าวนี้อาจถูกนำเสนอในช่วงเวลานี้ และใครได้ประโยชน์จากการเผยแพร่ข่าวดังกล่าว

การฝึกวิเคราะห์บริบททางการเมืองจึงเป็นทักษะสำคัญในการรู้เท่าทันสื่อ ผู้รับสารควรติดตามข่าวสารจากหลากหลายแหล่ง เพื่อเปรียบเทียบมุมมองและข้อมูลที่แตกต่างกัน รวมทั้งศึกษาประวัติความเป็นมาและความสัมพันธ์ของแหล่งข่าวกับกลุ่มการเมืองต่าง ๆ เพื่อให้สามารถประเมินความน่าเชื่อถือของข่าวสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ และไม่ตกเป็นเครื่องมือในการสร้างความแตกแยกทางการเมือง

3. ภาษาและสำนวนท้องถิ่น

ภาษาและสำนวนท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบสำคัญในการวิเคราะห์ข่าวสารในบริบทสังคมไทย เนื่องจากประเทศไทยมีความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมในแต่ละภูมิภาค ทำให้การใช้ภาษาและสำนวนมีความซับซ้อนและมีความหมายเฉพาะตัวที่อาจแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละท้องถิ่น

ในการสื่อสารภาษาไทย เรามักพบการใช้ภาษาถิ่นที่มีความหมายพิเศษเฉพาะในแต่ละพื้นที่ ยกตัวอย่างเช่น ในภาคอีสาน คำว่า “เป้ง” อาจหมายถึงการมอง การดู หรือการพิจารณา ขึ้นอยู่กับบริบทการใช้งาน เมื่อมีข่าวที่ใช้คำนี้ ผู้อ่านที่ไม่คุ้นเคยกับภาษาอีสานอาจตีความความหมายคลาดเคลื่อนได้ หรือในภาคใต้ คำว่า “หรอย” ที่หมายถึง “อหอย” แต่ในบางบริบท โดยเฉพาะเมื่อพูดด้วยน้ำเสียงประชดประชัน หรือใช้ในบริบทเชิงลบ คำว่า “หรอย” อาจหมายถึง “แหย่มาก” หรือใช้เพื่อเสียดสี ซึ่งหากไม่เข้าใจน้ำเสียงและบริบทอาจทำให้เข้าใจความหมายผิดไปได้

สำนวนไทยก็เป็นอีกประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญ เพราะบางครั้งการใช้สำนวนในข่าวสารอาจมีความหมายแฝงหรือนัยยะที่ลึกซึ้ง ตัวอย่างเช่น เมื่อมีข่าวที่ใช้สำนวน “น้ำขึ้นให้รีบตัก” ในการรายงานข่าวการเมือง อาจไม่ได้หมายถึงเรื่องน้ำจริง ๆ แต่อาจสื่อถึงการฉวยโอกาสหาผลประโยชน์ในช่วงที่มีอำนาจ หรือการใช้สำนวน “เสือนอนกิน” ในการรายงานข่าวธุรกิจ ก็อาจสื่อถึงการได้ผลประโยชน์โดยไม่ต้องลงแรง ผู้อ่านจึงต้องเข้าใจความหมายแฝงของสำนวนเหล่านี้เพื่อจับประเด็นของข่าวได้อย่างถูกต้อง

นอกจากนี้ ยังมีการใช้ภาษาที่กำกวมหรือมีความหมายเฉพาะในวัฒนธรรมไทย ซึ่งอาจทำให้เกิดการตีความผิดได้ง่าย เช่น การใช้คำว่า “อาจจะ” “น่าจะ” หรือ “คงจะ” ในภาษาไทย ซึ่งแม้จะเป็นคำที่แสดงความไม่แน่นอน แต่ระดับความไม่แน่นอนนั้นอาจแตกต่างกันตามบริบทและน้ำเสียง บางครั้งอาจเป็นการพูดเลี่ยง ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นที่ชัดเจนตามวัฒนธรรมไทยที่มักหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง

การวิเคราะห์การใช้ภาษาในข่าวสารจึงต้องคำนึงถึงหลายมิติ ทั้งความหมายตรง ความหมายแฝง และบริบททางวัฒนธรรม ผู้รับสารควรระมัดระวังในการตีความ โดยเฉพาะเมื่อพบการใช้ภาษาถิ่นหรือสำนวนที่ไม่คุ้นเคย ควรหาข้อมูลเพิ่มเติมหรือสอบถามผู้ที่คุ้นเคยกับภาษาและวัฒนธรรมนั้น ๆ เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง นอกจากนี้ ยังควรสังเกตว่าการใช้ภาษาในข่าวนั้นมีเจตนาแอบแฝงหรือไม่ เช่น การใช้ภาษาที่กำกวมเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบหรือการใช้สำนวนที่สร้างอารมณ์ความรู้สึกเพื่อโน้มน้าวความคิดของผู้อ่าน

4. ประเด็นทางสังคมที่กำลังเป็นที่สนใจ

ประเด็นทางสังคมที่กำลังเป็นที่สนใจเป็นองค์ประกอบสำคัญในการวิเคราะห์ข่าวสารในบริบทสังคมไทย เนื่องจากข่าวลวงมักถูกสร้างและเผยแพร่โดยอาศัยกระแสความสนใจของสังคมเป็นตัวขับเคลื่อน การทำความเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างข่าวกับประเด็นร้อนในสังคมจึงช่วยให้เราสามารถประเมินความน่าเชื่อถือและเจตนาที่แท้จริงของข่าวนั้นได้ดียิ่งขึ้น

เมื่อพิจารณาความเชื่อมโยงระหว่างข่าวกับประเด็นร้อนในสังคม ต้องวิเคราะห์ว่าเนื้อหาข่าวนั้นสอดคล้องกับกระแสความสนใจของสังคมในขณะนั้นอย่างไร ยกตัวอย่างเช่น ในช่วงที่เกิดวิกฤตมลพิษ PM 2.5 มักมีการเผยแพร่ข่าวเกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหาฝุ่นที่ไม่มีหลักฐานทางวิทยาศาสตร์รองรับ เช่น การใช้น้ำสกัดจากพืชบางชนิดพ่นในอากาศเพื่อดักจับฝุ่น หรือการทำพิธีกรรมบางอย่างเพื่อขจัดมลพิษ ซึ่งอาศัยความกังวลของประชาชนเป็นช่องทางในการแพร่กระจายข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง

การวิเคราะห์จุดประสงค์ของข่าวในบริบทของสถานการณ์ทางสังคมปัจจุบันก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน โดยผู้รับข้อมูลข่าวสารต้องพิจารณาว่าข่าวนั้นอาจถูกสร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ใด เช่น ในช่วงที่มีการระบาดของโควิด-19 มีการเผยแพร่ข่าวเกี่ยวกับวิธีการรักษาแปลก ๆ ที่อ้างว่าได้ผลดี ซึ่งมักมีเป้าหมายเพื่อขายผลิตภัณฑ์หรือบริการบางอย่าง โดยอาศัยความกลัวและความต้องการหาทางรอดของประชาชนเป็นช่องทางในการแสวงหาผลประโยชน์

นอกเหนือจากนั้นแล้ว ประเด็นทางสังคมที่กำลังเป็นที่สนใจยังมักถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความแตกแยกหรือความขัดแย้งในสังคม ตัวอย่างเช่น ในช่วงที่มีการถกเถียงเรื่องการศึกษา อาจมีการเผยแพร่ข่าวที่บิดเบือนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับนโยบายการศึกษาของรัฐบาล เพื่อยั่วให้เกิดความไม่พอใจในกลุ่มผู้ปกครองและครู หรือในกรณีของประเด็นความเหลื่อมล้ำทางสังคม อาจมีการสร้างข่าวที่เน้นย้ำความแตกต่างระหว่างชนชั้นเพื่อกระตุ้นความรู้สึกไม่พอใจในสังคม

การวิเคราะห์ข่าวในมิตินี้ยังต้องคำนึงถึงจังหวะเวลาในการนำเสนอข่าวด้วย บางครั้งข่าวที่ดูเหมือนไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นร้อนโดยตรง อาจถูกนำมาเชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อสร้างผลกระทบทางสังคม เช่น

การนำเสนอข่าวอาชญากรรมที่เกิดขึ้นมาแล้วมาเผยแพร่ใหม่ในช่วงที่สังคมกำลังถกเถียงเรื่องการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม เพื่อโน้มน้าวความคิดเห็นของสาธารณชนไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง

ดังนั้น การพัฒนาทักษะการวิเคราะห์ข่าวในมิติของประเด็นทางสังคมที่กำลังเป็นที่สนใจจึงเป็นสิ่งสำคัญ ผู้รับสารควรติดตามสถานการณ์สังคมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เข้าใจบริบทและสามารถประเมินความสมเหตุสมผลของข่าวที่ได้รับ รวมทั้งต้องตั้งคำถามกับเจตนาที่แท้จริงในการนำเสนอข่าว โดยพิจารณาว่าใครได้ประโยชน์จากการเผยแพร่ข่าวนั้นในขณะเวลาดังกล่าว และข่าวนั้นอาจส่งผลกระทบต่อสังคมในวงกว้างอย่างไร

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การเพิ่มองค์ประกอบ “T” ใน SHARE-T ช่วยเสริมให้แนวคิด SHARE มีความครอบคลุมและตอบโจทย์ปัญหาข่าวลงในบริบทเฉพาะของสังคมไทย การวิเคราะห์ในมิติทางวัฒนธรรม ความเชื่อ การเมือง และภาษา ทำให้ผู้ใช้สามารถประเมินข่าวสารได้อย่างลึกซึ้งและรอบด้านมากขึ้น ซึ่งไม่เพียงช่วยตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข่าว แต่ยังลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อความมั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรม ทั้งนี้ การพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อในบริบทไทยเป็นสิ่งสำคัญที่ทุกภาคส่วนควรร่วมมือกันส่งเสริม

SHARE-T checklist

ภาพที่ 3 แนวคิด SHARE-T ในบริบทไทย

ที่มา : ภาพโดยนิษฐา หรุ่นเกษม (2567ก)

ภาพที่ 3 ในช่วงต้นนั้นแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาแนวคิด SHARE-T ซึ่งเป็นการต่อยอดจากแนวคิด SHARE โดยเพิ่มองค์ประกอบ “T” (Thai context) เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย จากแผนภาพดังกล่าวจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบ “T” ที่เพิ่มเข้ามานั้นมีความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบอื่น ๆ ทั้ง 5 ด้านของ SHARE อย่างเป็นระบบ แสดงให้เห็นว่าบริบทสังคมไทยเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องพิจารณาในทุกขั้นตอนของการวิเคราะห์ข่าวสาร ไม่ว่าจะเป็นการประเมินความน่าเชื่อถือของแหล่งที่มา (S) การวิเคราะห์พาดหัวและเนื้อหา (H) การวิเคราะห์เชิงลึก (A) การ

ตรวจสอบการตกแต่งภาพและวิดีโอ (R) และการพิจารณาข้อผิดพลาดต่าง ๆ (E) การบูรณาการองค์ประกอบเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการรู้เท่าทันข่าวลวงในบริบทสังคมไทยได้อย่างครอบคลุมและเหมาะสมยิ่งขึ้น

เพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างการใช้ SHARE และ SHARE-T ในบริบทไทย การวิเคราะห์กรณีศึกษาข่าวลวง “การดื่มน้ำมะนาวฆ่าเชื้อโควิด-19 ได้” นี้ ผู้เขียนจะนำเสนอการวิเคราะห์เพิ่มเติมด้วย T (Thai Context) ดังนี้

● มิติทางวัฒนธรรมและความเชื่อ

การวิเคราะห์มิติทางวัฒนธรรมและความเชื่อในกรณีข่าวลวงเรื่องน้ำมะนาวรักษาโควิด-19 สะท้อนให้เห็นอิทธิพลของภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีต่อการแพร่กระจายของข้อมูลในสังคมไทย ประวัติศาสตร์อันยาวนานของการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค โดยเฉพาะมะนาวที่มีบทบาทสำคัญในตำรับยาไทยโบราณ ทั้งการใช้เป็นยาขับเสมหะ แก้ไอ และเสริมภูมิคุ้มกัน ทำให้การอ้างสรรพคุณในการรักษาโควิด-19 ดูมีความน่าเชื่อถือในสายตาของผู้รับสารชาวไทย ประกอบกับการที่มะนาวเป็นส่วนประกอบที่หาได้ง่ายในครัวเรือน ราคาไม่แพง และมีความปลอดภัยสูง ยิ่งเพิ่มแรงจูงใจในการเชื่อและแชร์ข่าวดังกล่าว

● การใช้ภาษาและสำนวนไทย

การวิเคราะห์การใช้ภาษาและสำนวนไทยในข่าวลวงเรื่องน้ำมะนาวรักษาโควิด-19 แสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะของการสื่อสารในสังคมไทยที่มีส่วนช่วยให้ข่าวลวงแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็ว การเลือกใช้คำว่า “ฆ่าเชื้อ” แทนคำศัพท์ทางการแพทย์ที่ซับซ้อน เช่น “ยับยั้งการเพิ่มจำนวนของไวรัส” หรือ “ต้านเชื้อ” สะท้อนวิธีการสื่อสารแบบไทยที่มุ่งเน้นความเรียบง่ายและเข้าใจได้ทันที คำว่า “ฆ่าเชื้อ” เป็นคำที่คนไทยคุ้นเคยจากการใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การฆ่าเชื้อโรคในห้องน้ำ หรือการฆ่าเชื้อในอาหาร ความคุ้นเคยนี้ทำให้ผู้รับสารรู้สึกว่าการกลไกการทำงานของน้ำมะนาวต่อเชื้อโรค แม้ว่าในความเป็นจริงแล้ว การฆ่าเชื้อไวรัสในร่างกายมนุษย์เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนกว่านั้นมาก การใช้คำง่าย ๆ จึงอาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับกลไกการรักษาโรค

● บริบททางสังคม

บริบททางสังคมในช่วงการระบาดของโควิด-19 มีส่วนสำคัญที่ทำให้ข่าวลวงเรื่องน้ำมะนาวรักษาโรคแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว สถานการณ์การระบาดรุนแรงทำให้ระบบสาธารณสุขของไทยเผชิญกับภาวะล้นเกิน โรงพยาบาลเต็มและขาดแคลนทรัพยากร เช่น เตียงผู้ป่วยและบุคลากรทางการแพทย์ ส่งผลให้ประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อยถึงปานกลาง ต้องแสวงหาทางเลือกการรักษาที่ประหยัดและสามารถปฏิบัติได้เองที่บ้าน ข่าวลวงเรื่องการดื่มน้ำมะนาวเพื่อรักษาโควิด-19 จึงตอบโจทย์ความต้องการของประชาชนในแง่ค่าใช้จ่ายต่ำและการมอบความรู้สึกว่าตนเองสามารถลงมือทำบางอย่างเพื่อปกป้องสุขภาพของตนเองและครอบครัว แม้ในความเป็นจริงแนวทางดังกล่าวขาดหลักฐานทางวิทยาศาสตร์รองรับ

การวิเคราะห์ผ่านแนวคิด “SHARE-T” ช่วยให้เห็นว่าข่าวลวงนี้ประสบความสำเร็จในการแพร่กระจายเพราะตอบสนองต่อบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทยหลายประการ การรู้เท่าทันจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยเหล่านี้ นอกเหนือจากการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเพียงอย่างเดียว

บทสรุป

แนวคิด SHARE-T ไม่เพียงเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบข่าวลวง แต่ยังเป็นนวัตกรรมทางความคิดที่มีคุณค่าต่อสังคมไทยในหลายมิติ กล่าวคือ เป็นการผสมผสานองค์ความรู้สากลเข้ากับภูมิปัญญาและบริบทท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนการพัฒนาที่ยั่งยืนบนรากฐานทางวัฒนธรรมของตนเอง อีกทั้งยังเป็นการเสริมพลังให้ประชาชนสามารถปกป้องตนเองจากผลกระทบของข่าวลวงได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องรอการแก้ปัญหาจากภาครัฐเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ แนวคิด SHARE-T ยังมีคุณค่าในแง่ของการเป็นต้นแบบการบูรณาการแนวคิดระหว่างประเทศให้เข้ากับบริบทท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการแก้ปัญหาในมิติอื่น ๆ ได้อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ในยุคที่ข่าวลวงไม่มีพรมแดน การพัฒนา SHARE-T จำเป็นต้องก้าวไปสู่การประยุกต์ใช้ในระดับสากล ความท้าทายสำคัญประการแรก คือ ความหลากหลายของบริบททางสังคมและวัฒนธรรมระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในประเทศที่มีความซับซ้อนทางภาษาและเชื้อชาติ ซึ่งจำเป็นต้องเพิ่มกระบวนการตรวจสอบการแปลระหว่างภาษาที่อาจนำไปสู่การบิดเบือนข้อมูล หรือความแตกต่างของประเด็นอ่อนไหวในแต่ละภูมิภาค เช่น ประเด็นศาสนาในตะวันออกกลาง หรือประเด็นผู้อพยพในยุโรป เป็นต้น

ประการที่สอง คือ ความท้าทายของแพลตฟอร์มสื่อสังคมที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น ดึงดูดที่ต้องเพิ่มการตรวจสอบความถูกต้องของภาพและเสียงในวิดีโอสั้นหรือเอ็กซ์ (ทวิตเตอร์) ที่ต้องวิเคราะห์การบิดเบือนข้อมูลในข้อความที่มีความยาวจำกัด

ความท้าทายประการที่สาม ซึ่งมีความสำคัญไม่แพ้กัน คือ การรับมือกับเทคโนโลยีการสร้างข่าวลวงที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการสร้าง Deep Fake ที่มีความสมจริงสูง การตรวจจับการปลอมแปลงด้วยวิธีการทั่วไปทำได้ยากขึ้น แม้แต่ผู้เชี่ยวชาญก็อาจหลงเชื่อได้ อีกทั้งการแพร่กระจายของข้อมูลยังเป็นไปอย่างรวดเร็วข้ามทวีปภายในเวลาไม่กี่นาที ทำให้การตรวจสอบตามกรอบแนวคิด SHARE-T อาจไม่ทันต่อการป้องกันผลกระทบในวงกว้าง

นอกจากนี้ ความท้าทายที่สี่ คือ การพัฒนาแนวคิด SHARE-T ให้สามารถรองรับบริบทการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่น การเติบโตของ Metaverse หรือแพลตฟอร์มความเป็นจริงเสมือน (VR) และความเป็นจริงเสริม (AR) ซึ่งจะนำมาซึ่งรูปแบบการสื่อสารและข่าวลวงรูปแบบใหม่ที่ยากต่อการตรวจสอบด้วยวิธีการดั้งเดิม การพัฒนาแนวคิด SHARE-T ในอนาคตจึงจำเป็นต้องบูรณาการเทคโนโลยีและแนวคิดใหม่ ๆ เพื่อให้ทันต่อพัฒนาการของข่าวลวงในยุคดิจิทัล

การพัฒนาเหล่านี้จะช่วยให้แนวคิด SHARE และแนวคิด SHARE-T เป็นเครื่องมือที่มีความยืดหยุ่นและปรับใช้ได้ในวงกว้าง สามารถตอบสนองต่อความท้าทายของข่าวลวงในบริบทที่แตกต่างกันทั่วโลก

สุดท้ายนี้ แม้แนวคิด SHARE-T จะเป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพ แต่การรับมือกับข่าวลวงอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งระบบการศึกษา ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ในการสร้างระบบนิเวศข้อมูลข่าวสารที่น่าเชื่อถือ พร้อมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้กับพลเมืองในยุคดิจิทัล

ความร่วมมือดังกล่าวควรเริ่มต้นจากระบบการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้เท่าทันสื่อเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับประถมศึกษา ภาคธุรกิจและสื่อมวลชนควรยึดมั่นในจรรยาบรรณและความรับผิดชอบในการนำเสนอข้อมูลที่ถูกต้อง ภาครัฐควรกำหนดนโยบายและกฎหมายที่เหมาะสมในการกำกับดูแลข้อมูลข่าวสารโดยไม่ละเมิดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และภาคประชาสังคมควรมีบทบาทในการตรวจสอบและให้ความรู้แก่ประชาชน โดยเฉพาะในกลุ่มเปราะบางที่อาจตกเป็นเหยื่อของข่าวลวงได้ง่าย เช่น ผู้สูงอายุ ผู้มีการศึกษาน้อย หรือผู้ที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล นอกเหนือจากนั้นแล้ว การสร้างความร่วมมือในระดับนานาชาติก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน โดยเฉพาะในประเด็นข่าวลวงที่มีผลกระทบในวงกว้าง เช่น ข่าวลวงเกี่ยวกับโรคระบาด ภัยพิบัติ หรือความขัดแย้งระหว่างประเทศ องค์กรระหว่างประเทศ เช่น UNESCO หรือ WHO ควรมีบทบาทในการประสานความร่วมมือและแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดีในการรับมือกับข่าวลวงระหว่างประเทศต่าง ๆ

การพัฒนาแนวคิด SHARE-T จึงเป็นเพียงก้าวเล็ก ๆ อีกก้าวหนึ่งในการต่อสู้กับข่าวลวงในโลกยุคใหม่ แต่การสร้างสังคมที่รู้เท่าทันข่าวสารอย่างแท้จริงต้องอาศัยการบูรณาการแนวคิดนี้เข้ากับความพยายามในระดับกว้างที่ครอบคลุมทุกมิติของสังคม

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- โคแฟค. (2564ก). โคแฟค เผย 5 ข่าวลวงโควิดวนซ้ำระบอบใหม่ แนะนำสังคมร่วมสกัดไวรัสข่าวสารด้วยความจริงร่วม. <https://blog.cofact.org/presscofact100164/>
- โคแฟค. (2564ข). ศ.(พิเศษ) เจริญ วรรณนะสิน โพสต์ข้อความเท็จ อ้าง ลามิน ยามาล นักฟุตบอลทีมชาติสเปนเกิดที่ยะลา. <https://blog.cofact.org/factcheck28-67/>
- นิษฐา หุ่นเกษม. (2567ก). รับมือข่าวลวง: จาก SHARE สู่กลยุทธ์การรู้เท่าทันสื่อในยุคดิจิทัล. โอ.เอส. พรีนติ้งเฮาส์.
- นิษฐา หุ่นเกษม. (2567ข). การเสริมสร้างความรู้เท่าทันในการป้องกันตนเองจากข่าวลวงออนไลน์ผ่านหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการทักษะการรู้เท่าทันสื่อและการรู้เท่าทันข่าวลวงออนไลน์. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- นิษฐา หุ่นเกษม. (2567ค). การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันข่าวลวงผ่านการเรียนรู้เชิงรุก. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 19(1), 147-178.
- เมืองเพลง ปัญญาโชติ. (2565). การเสพข่าวในโลกยุคดิจิทัล. สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล. <https://www.depa.or.th/th/article-view/News-consumption-in-the-digital-age>
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2563). รู้เท่าทันข่าว (News Literacy). สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน.

ภาษาอังกฤษ

- Department for Digital, Culture, Media & Sport. (n.d.). *SHARE checklist*. <https://sharechecklist.gov.uk/>
- Hobbs, R. (2010). *Digital and media literacy: A plan of action*. The Aspen Institute.

- Meppelink, C. S., Smit, E. G., Fransen, M. L., & Diviani, N. (2019). "I was right about vaccination": Confirmation bias and health literacy in online health information seeking. *Journal of Health Communication*, 24(2), 129-140.
- Nickerson, R. S. (1998). Confirmation bias: A ubiquitous phenomenon in many guises. *Review of General Psychology*, 2(2), 175-220.
- Pérez-Escoda, A., Pedrero-Esteban, L. M., Rubio-Romero, J., & Jiménez-Narros, C. (2021). Fake news reaching young people on social networks: Distrust challenging media literacy. *Publications*, 9(2), 24.